

programváltoztatás szemlátomást csak annyi, mint — a sok között — egyik, újabb igazolása valami tagadhatatlan ténynek, melyhez a maga részéről és a maga körén belül, az ethnológiának is el kellett érkeznie. Annyi mint egy újabb, igen súlyos felhatalmazás ahhoz a sokszorosan megokolt általánosításhoz, hogy ma már, szellemi fejlődéseink menete szerint, *minden* kulturtudományra vonatkozólag elérkezett az intuitív-idealisztikus revízió kötelezettsége.*) Amít tegnap Vossler, helyesebben már Croce páratlan jelentőségű filozófiai programja (*Estetica come scienza dell'espressione e linguistica generale*, 1902) elsőnek mondott (érthető módon épen a nyelvi alkotásra vonatkozólag), azt kell most, nem mint másodíknak és nem mint utolsónak, Danzelnak és Thileniusnak is ismételnie. A pozitivistá szemponatokból kellőképen át- és átdolgozott kulturtudományok egytől-egyig rászorulnak az idealisztikus oldalról való kiegyensúlyozásra és — egyelőre legalább — mindenféle kulturmozgalomnak vagy kulturfejlődésnek nagyobb szüksége van a dinamikus, mint a kinematikus méregetésekre.

(Budapest.)

Marót Károly.

ANTONIUS DE BONFINIS**)

(SZÜLETÉSÉNEK 500. ÉVFORDULÓJÁRA.)

A quattrocento végén az olasz nép forma-érzéke annyira kifejelesztette a Madonna-kultuszt, hogy vele szemben a régi ereklye-tisztelet másodrangúvá kezdett lenni. Innen eredt, hogy a Mária-búcsúhelyek mindenike, ha nem is dicsekedhetett. Szt. Lukács festette Isten-anya-képpel, minden módon azon volt, hogy legalább is oly régi és hasonló értékű maradványokkal ékeskedjék.

Különösképen elnevesedett ez időben az Ancona melletti Loreto városka a maga legendás, angyalok hozta Mária-házával, melynek legféltettebb kincse az Apostolnak cédrusfára festett Mária-képe volt.

Ha a renaissance lehellete közömbössé is tette néha a kor képviselőinek mentalitását a religio tekintetében, kétségtelen, hogy a kegyhelyen még a kételkedő pilisések is elfogultan hajoltak meg azon csodatevő Madonna-kép előtt, mely a zarándokok oly hosszú sorának hallgatta meg kérését, nyújtott vigasztalást és mutatott irányt új útra induló új reménykedőknek.

Midőn az öregedő Ferrante Ferdinand, nápolyi királynak kis Biceje (Beatrice név kicsinyített alakja) az immár 19 éves Beatrix 1476 őszén Magyarországra útra kelt, hogy szülőföldjének kék egét fölcserélje a dunaparti firmamentum bizonytalanságával, útközben meglátogatta Loretot is.¹⁾

E kis olasz városkában találkozott először Magyarország leendő koronás királynéja azzal a humanistájával: Antonio de Bonfinis-szel, aki a renaissance követelte új irányú történetírárs első képviselője lett, aki munkásságával méltó helyet biztosított az irodalmi respublica litteraria hasonló irányú művei között a magyar história annaleseinek.

*) V. ö. Széphalom 1928: 37.

***) Nevét így írom, mert így írta ő maga is a bécsi Nemzeti (egykor udvari) könyvtárban levő *Symposion de virginitate et pudicitia conjugali* c. XV. századi latin pergamen codexben. (Cod. Lat. 2365. fol. 5 verso.)

¹⁾ Az olasz összeköttetés erős hatását példázza, hogy később Frangepán Bernát gróf, Gersei Pethő János kir. főudvarmester, és fia György, Kanizsai János főispán, Megyeri János kir. titkár és mások, egyik 100, másik 150 lóval Loretoba zarándokoltak.

A hazai történetírás terén a középkori krónikások sorát Thuróczy János kir. ítélőmester zárta be (*Chronica Hungarorum*). A középkor alkonyán ő gyűjtötte össze utóljára a magyar történet hagyományait. Hazafias lelkesedéssel tárgyalgatta az eseményeket, ragaszkodva előadásában ahhoz a methaphysicus-theologicus rendszerhez, amelyben maga is felnőtt és amelynek sarkalatos pillére a biblia volt. Ha valamit nem értett, isteni akaratot sejtetett. Stilusa csiszolatlan. Gyöngességét maga is érzi és krónikáját így rekeszti:

„Erről a királyról (Hollós Mátyás) sok mindentélt kellene még elbeszélni, ami az ő nagysága és a dolgok ujdonsága miatt méltó arra, hogy hosszú életű legyen. De mivel az ő rendkívüli tetteinek dicsősége kiváló stílusú történetírást követel s nagyobb magasztalót, mint én, bocsánatot kérve vakmerőségemért, mely velem a fentieket megíratta, azokat az eseményeket, melyeket e királyról ezután kell elmondani, átengedem az én öregbitőimnek, akik finnyás és méltóságosabb stílusban (stylo) altiori digniorique) fogják majd mindazokat előadni, részletesen, amint megestek“.

János mester e sorait a XV. század utolsó negyedében írta. Ekkor csapott nálunk legmagasabbra a renaissance szelleme. Ennek az Itáliából átáramlott mozgalomnak vezetői a humanisták, ugyancsak képviselve voltak a budai király várában, a főpapi és főúri udvarokban. Sem nekik, sem Maecenasaiknak ízlését nem, elégtették ki a Thuróczy-féle „ineptissime barbareque“ írott krónikák.

Amint a tudomány egyéb ágaiban, azonképen a történetírás mezején is új csapásnak hódoltak, az úgynevezett *humanista történetírás*nak. Ez iránykettős célt tűzött művelői elé: *művészi* és *politikai*. Művészi szempontból megkövetelte az események egyöntetű, ragyogó előadását. Megkívánta a dolgok antikizálását. Hangsúlyozta, hogy a történetírás kiválóképen szónoki alkotás. Azt mondta igazi historikusnak, aki olvasóit drámai előadásával megrázza, művébe szőtt ékes szónoklatokkal megindítja, retorikai bombasztjaival elszedíti. Azt vallotta, hogy minél nagyobb stílusza valaki, annál kiválóbb történetíró. Mesterül Liviust kiáltotta ki.

Politikai tekintetben a külföldet tartotta szem előtt. Arra törekedett, hogy a Maecenas politikáját, céljait és vezető embereit kedvező színben tüntesse föl. Csak az ilyen módon tárgyalt események tarthattak igényt arra, hogy tudomást vegyen róluk az irodalmi respublica litteraria internacionalis humanista világa. A történelem ilyes irányú tárgyalására lassankint számot tartott Európa minden jelentős fejedelme. Nem maradhatott el e tekintetben Hollós Mátyás sem.

Mikor a császárvárost elfoglalta (1485), nagyra kelt benne az imperialista törekvés. Ezt az igyekezetét szolgálta az is, hogy Thuróczy munkája 3 hónap alatt két kiadványban jelent meg, ami az akkori nyomdatechnikát figyelembe véve, szinte hallatlan.²⁾ De a császár-király akarata nem ismert lehetetlent és az „*Austriae dux*“-címmel ellátott Thuróczy-példányok Európaszerte hirdették az „imperator-rex“ győzelmét.

Még inkább tüzelték Mátyás imperialista vágyait a humanisták. Ludovico Carbo ferrarai egyet. tanár és társai a király álmainak közeli teljesülését jósolták. „*Bár mielőbb virradna föl az a nap — írja hízelegve a ferrarai professzor — mikor Mátyást, mint római királyt és császárt üdvözölhetjük. Miként egykor Mátyás sorshúzás útján apostolságra hivatott, úgy reméljük, hogy a mi Mátyásunknak is császári sors jut osztályrészül“.*

²⁾ Thuróczy krónikájának első kiadása 1488 márciusában Brunn-ben; a második 1488 júniusában Augsburgban jelent meg „*Austriae dux*“ címmel.

Csak avatott toll kellett, hogy a magyar történelmet humanista szellemben feldolgozza. Id. Vitéz János érsekprimásra végzetes volt az 1471.-ki összeküvés. Vele bukott unokaöccse, a magyarországi humanizmus díszje Janus Pannonius, pécsi püspök. Letűnésük után nem akadt megfelelő magyar humanista a feladat megoldására. Végre is, hogy a külföldi divatnak mindenben hódoljanak, idegenre bízták a budai királyi udvarban is e munka készültvitelét. Mátyás király Antonio de Bonfinist szemelte ki e feladat megoldására.

Neki kellett a *korábbi, barbár latinsággal szerkesztett, egész történelmi anyagot, egyöntetű, humanisztikusan stilizált, hivatalos* (külföldnek szóló) új formába önteni. Amit végzett Merula Milánóban, Sabellicus Velencében, Platina Rómában, Pontanus Nápolyban, azt tette De Bonfinis Mátyás udvarában. Ő nyitja meg a magyarországi humanista tört. írók sorát.

*

Antal mester születésének a múlt év decemberében volt 500 éves évfordulója. Ebből az alkalomból szülővárosa művészet-barátainak történelmi szakosztálya egy emlékkönyvet adott ki.³⁾

A munka első részében dr. Tóth László, budapesti egyet. m. tanár, a római magyar Történelmi Intézet titkára „Bonfini in Ungheria” c. alatt érdekes képet rajzolta az olasz humanista magyarországi életének, főlhasználva az olasz és magyar Bonfini-lituraturát. Jó szolgálatot tett a szerző e kis értekezésével: egyrészt reá mutatott a magyarul nem tudó olasz íróknak a magyarnyelvű Bonfini-irodalom széles területeire, másrészt az olasz irodalom bemutatásával újabb lehetőségeket tárt elénk a további kutatások mezején.

Az emlékkönyv második részében Mario Battistrada „Il rinascimento e il regno di Mattia Corvino nell' opera di Antonio Bonfini” címmel a XV. század végi Magyarország képét rajzolta meg. Dolgozatának egyes részei természetesen Beatrix és Mátyás egyénisége körül csoportosulnak. Nagy falca-idők vágtatása után is, úgy áll e kis essay-ben előttünk az ascolii mester, mintha élne. Decasából vett és olaszra fordított oratióinak szónoki hullámai úgy hatnak, mint egy távoli harang elhaló zúgása, mint a ködbe vesző, dicsőséges nagy magyar imperium tovatűnő szózata.

Megértéssel köszöntjük e szép kis emlékkönyvért Ladislao Tóth és Mario Battistrada urakat s velük együtt az ascolii művészet barátainak történelmi szakosztályát, hogy fáradságot nem kímélve, újabb emléket emeltek a soha el nem múló, sőt mindinkább dicsőségesebben kibontakozó olasz-magyar barátság tudatának.⁴⁾

(Szeged.)

Főgel. József.

³⁾ Az emlékkönyv címe: Antonio Bonfini MCDXXVII—MCMXXVII. A Cura della Brigata Ascolana Amici Dell' Arte — Gruppo Studiosi storia Patria. Ascoli Piceno, 1928. (Stabilimento grafico. G. Cesard. Prezzo Lire Sei.)

⁴⁾ Főlhivom Tóth László egy. m.-tanár úr figyelmét ez uton is Antonio De Bonfinis ismeretlen arcképére. A bécsi Nemzeti (egykor udvari) könyvtár Philostratus codexének (Cod. Lat. 25.) második cimlapján, a fenti jobb sarokban látható. Rókaprémese felső kabátban, szakállatlanul van ábrázolva, fején humanista kalap, kezében csukott vörös könyv. A mellképét hatszegletes arany keret övezi. Ezt a gyönyörű miniatűrökkel ékes codexet az 1882-ben rendezett Országos Könyvkiállítás alkalmával nem adták ki, mert az előszóban De Bonfinis Mátyás király osztrák hadjárataival, Bécs bevételével és a magyar királynak a császár-városba való bevonásával foglalkozik. Azon a címképen, mely Mátyás király bécsi bevonulását ábrázolja, a diadalkocsi nagy kereke mellett De Bonfinis szakállatlan alakja ismét előjő. Azon esetben, ha Tóth László egy. m.-tanár úr értékes tanulmányát magyarul is közrebocsátaná, ami kívánatos, úgy jó lenne Antal mester ez ismeretlen arcképét is közzétenni. Megérdemelné ez az olasz humanista, hogy 500 év után ne csak névleg legyen előttünk ismerős.